

Oral TOĞA: "Ankara və Bakı ECO-nun təmiz enerjiyə keçidində regional yolgöstəriciləri ola bilər"

AZƏRTAC Türkiyənin beynəlxalq münasibətlər üzrə eksperti, İran Araşdırmaları Mərkəzinin (IRAM) baş elmi əməkdaşı Oral Toğa ilə müsahibəni təqdim edir.

- Siz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının (ECO) Şuşada keçirilən 6-cı ECO biznes-forumunun iqtisadi gündəmini necə qiymətləndirirsiniz? Türkiyə və Azərbaycan arasında iqtisadi artım və dayanıqlılıq baxımından ən perspektivli əməkdaşlıq sahələri hansılardır?

- Şuşada keçirilən 6-cı ECO biznes-forumunun iqtisadi gündəmi simvolik bəyanatlardan konkret regional strategiyalara keçidin baş verdiyini göstərir. Əsas diqqət ticarətin asanlaşdırılmasına, gömrük prosedurlarının rəqəmsallaşdırılmasına və ECOTA (İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı Ticarət Razılaşması) çərçivə sazişinin praktik tətbiqinə yönəlib. Bütün bunlar təşkilatda üzv ölkələrin iqtisadi reallıqlarına uyğunlaşdırılmış davamlı inkişaf modelini təşviq etməklə yanaşı, bölgədaxili ticarət potensialının reallaşdırılmasına xidmət edir. Türkiyə-Azərbaycan əməkdaşlığı kontekstində ən perspektivli sahələrə enerji tranzit infrastrukturalarının inkişafı - TANAP və Cənub Qaz Dəhlizi kimi layihələr - daxildir. Bununla yanaşı, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu və planlaşdırılan Zəngəzur dəhlizi vasitəsilə transsərhəd logistikanın gücləndirilməsi də xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Əlavə olaraq, kənd təsərrüfatı və rəqəmsal transformasiya sahəsində də ciddi potensial mövcuddur. Bu sahələr həm hər iki ölkənin strateji məqsədləri ilə üst-üstə düşür, həm də regional integrasiyanı təşviq edərək inklüziv iqtisadi artım üçün dayanıqlı əsaslar yaradır.

- Biznes-forumunun əsas istiqamətlərindən biri ECO ölkələri arasında ticarətin inkişafı oldu. Təşkilat çərçivəsində, xüsusilə ECOTA Ticarət Sazişinin mexanizmlərindən istifadə etməklə, qarşılıqlı ticarətin artırılması məqsədləri nə dərəcədə real görünür? Bu proses-

də Azərbaycan və Türkiyə hansı rolu oynaya bilər?

- ECO daxilində ticarət həcminin artırılması məqsədləri iddialıdır, lakin əlverişli siyasi iradə və iştirakçı dövlətlərin uzun müddətdir mövcud olan normativ və logistik maneələrin aradan qaldırılmasına sadıqlığı olduğu təqdirdə, bu məqsədlərə nail olmaq mümkündür. ECOTA sazişi ratifikasiya edilsə də, onun tətbiqi yavaş və qeyri-bərabər şəkildə irəliləyir. Bu isə tarif cədvəllərinin uzlaşmaması, rəqəmsal integrasiyanın aşağı səviyyədə olması və mübahisələrin həlli mexanizmlərinin zəifliyi ilə əlaqədardır. Bununla belə, xüsusilə Şuşada keçirilən biznes-forumda müşahidə olunan dinamika ECOTA-nın aktivləşdirilməsinə yönəlmiş söylərin yenidən canlandığını göstərir. Bu, gömrük prosedurlarının sadələşdirilməsi, mənzə qaydalarının uyğunlaşdırılması və qarşılıqlı inzibati yardım mexanizmlərinin inkişaf etdirilməsi vasitəsilə həyata keçirilə bilər.

Türkiyə və Azərbaycan bu prosesin lokomotivi olmaq üçün bütün imkanlara malikdir. Türkiyə Avropa İttifaqı ilə gömrük ittifaqı çərçivəsində qazandığı institusional təcrübəyə sahibdir, Azərbaycan isə əlverişli logistik mövqeyə və genişlənən tranzit infrastrukturuna malikdir. Əgər bu iki ölkə ECOTA ilə uyğun gələn pilot ticarət dəhlizləri və rəqəmsal platformaların tətbiqi üzrə söylərini uzlaşdırarsa, onlar regional ticarətin mərhələli şəkildə liberallaşdırılması üçün praktik bir model yarada bilər.

- Gözlənilir ki, yaşıl enerji sahəsində iqtisadi əməkdaşlıq gücləndiriləcək - xüsusilə, ECO-nun Təmiz Enerji Mərkəzinin fəaliyyəti müzakirə olunur. Ankara və Bakı üçün

"yaşıl transformasiya"nın hansı istiqamətləri orta prioritetlərə çevrilə bilər?

- Ankara və Bakı öz milli enerji strategiyalarını regionda daha geniş davamlı inkişaf məqsədləri ilə uyğunlaşdırmaq istiqamətində getdikcə daha çox maraq göstərirlər. ECO-nun Təmiz Enerji Mərkəzinin çərçivəsində hər iki ölkə "yaşıl transformasiya"nın əsas sahələrində birgə liderlik potensialına malikdir. Prioritet istiqamətlərə günəş və külək enerjisi infrastrukturlarının inkişafı, sərhədlərarası "ağıllı şəbəkə"lərin (smart grids) yaradılması, habelə hidrogen texnologiyaları və enerji saxlama sistemləri üzrə əməkdaşlıq daxil ola bilər. Qarabağı "yaşıl enerji zonası"na çevirmək hədəfi Türkiyənin sürətlə inkişaf edən bərpaolunan enerji sektoruyla yaxşı uyğunlaşır. Şəbəkələrin integrasiyası, təmiz texnologiyaların transferi və "yaşıl maliyyələşdirmə" mexanizmlərinin yaradılması üzrə birgə layihələr hər iki ölkənin uzunmüddətli dekarbonizasiya hədəflərinə töhfə verə bilər. Pilot təşəbbüslər və normativ-hüquqi bazanın uyğunlaşdırılması sayəsində Ankara və Bakı ECO-nun təmiz energetikaya keçidində regional nümunə müəyyən edə bilərlər.

- Azərbaycan və Türkiyə Orta dəhlizin əsas iştirakçılarıdır. Hər iki ölkənin regionun nəqliyyat-logistika infrastrukturalarının inkişafına töhfəsini necə qiymətləndirirsiniz? Bu marşrutun iqtisadi potensialının ECO çərçivəsində maksimum realizə olunması üçün hansı addımlar atılmalıdır?

- Azərbaycan və Türkiyə Orta dəhlizi Şərq və Qərb arasında ticarət axınları üçün real alternativə çevirməkdə əsas rol oynayırlar. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, Ələt limanı və perspektivli Zəngəzur dəhlizi kimi strateji layihələr regionun logistika əlaqələrini xeyli gücləndirib. Bu təşəbbüslər yalnız iki ölkənin maraqlarına xidmət etməklə qalmayıb, həm də ECO-nun integrasiya olunmuş və dayanıqlı təchizat zəncirlərinin yaradılması üzrə daha geniş gündəliyinin həyata keçirilməsinə töhfə verir.

Orta dəhlizin iqtisadi potensialını ECO çərçivəsində tam açmaq üçün bir sıra addımlar atılmalıdır. Bunlara gömrük prosedurlarının harmonizasiyası, multimodal nəqliyyat qovşaqlarına investisiyalar, vahid rəqəmsal tranzit sistemlərinin işlənilməsi və regional logistika standartlarının formalaşdırılması daxildir. Türkiyə və Azərbaycan koordinasiya infrastruktur diplomatiyası və siyasi əlaqələndirmə vasitəsilə bu islahatların genişləndirilməsində dayaqlı ölkələrə çevrilərək, Orta dəhlizi ECO daxilində sistemlərarası ticarətin əsasına çevirə bilərlər.

- Şuşada keçirilən ECO biznes-forumu və orada əldə olunmuş razılaşmalar Türkiyə ilə Azərbaycan arasında yeni investisiya layihələri üçün stimula ola bilərmi? Hansı sahələrdə ən böyük potensial görsünür?

- Şuşada keçirilən ECO forumu Türkiyə ilə Azərbaycan arasında investisiya əməkdaşlığının yeni mərhələsi üçün möhkəm təməl qoyub və ümumi bəyanatlardan çox konkret əməkdaşlıq mexanizmlərinə diqqət yetirilib. Gömrük sahəsində əməkdaşlıq və ticarətin inkişafı ilə bağlı memorandumların imzalanması, eləcə də ECOTA sazişinin icrasına dair dialoqun fəallaşması özəl sektorun iştirakı üçün əlverişli institusional mühit yaradır. Ən böyük potensial üç bir-birini tamamlayan istiqamətdə müşahidə olunur: Ağdam və Füzuli kimi azad olunmuş ərazilərdə sənaye zonalarının inkişafı; Mərkəzi Asiyalı Avropaya birləşdirən logistika dəhlizləri; həmçinin rəqəmsal iqtisadiyyat - xüsusilə fintech, elektron ticarət və ağıllı infrastruktur sahələrində. Türkiyənin texnoloji və istehsal potensialı Azərbaycanın bərpa planlarını və regional tranzit ambisiyalarını effektiv şəkildə tamamlayır. Hədəflənmiş təşviqlər və sərhədlərarası investisiya platformalarının mövcudluğu ilə bu sahələr ikitərəfli iqtisadi integrasiyanın strateji təməlini təşkil edə bilər.

- ECO daxilində, o cümlədən Türkiyə ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əlaqələrin inkişafına hələ də hansı institu-

sional və normativ maneələr təsir edir? Bu maneələrin vahid yanaşma çərçivəsində aradan qaldırılması mümkündürmü?

- Güclü siyasi iradənin mövcudluğuna baxmayaraq, ECO daxilində iqtisadi integrasiyanı məhdudlaşdıran bir sıra institusional və normativ problemlər hələ də qalmaqdadır. Bunlara parçalanmış gömrük rejimləri, ECOTA sazişi üzrə tarif güzəştlərinin nizamsız tətbiqi, standartlar və sertifikatların məhdud qarşılıqlı tanınması, həmçinin effektiv mübahisələrin həlli mexanizminin olmaması daxildir.

Bundan əlavə, rəqəmsal infrastrukturaların müxtəlif səviyyədə inkişafı və bürokratik ləngimə ticarətin asanlaşdırılması söylərini ləngidir. Bununla belə, bu maneələrin tamamilə aşılması mümkündür. Mərhələli harmonizasiya və institusional potensialın artırılmasına əsaslanan vahid yanaşmanın tətbiqi, xüsusilə Türkiyə və Azərbaycan kimi fəal dövlətlərin təşəbbüsü ilə realdır. ECO Katibliyi yanında ümumtəşkilati rəqəmsal gömrük platformasının yaradılması, ümumi mənzə qaydalarının qəbul edilməsi və daimi texniki koordinasiya orqanının təsis edilməsi sərhədlərarası iqtisadi fəaliyyəti xeyli sadələşdirə bilər. Belə addımlar institusional etimadı gücləndirər və regionda daha dərin və dayanıqlı iqtisadi-ticarət əlaqələrin əsasını qoyar.

- Siz Azərbaycanı ECO-nun cənub zolağında tranzit ölkə kimi necə qiymətləndirirsiniz? Rəsmi Bakının iqtisadi siyasəti təşkilatın digər ölkələri üçün model ola bilərmi?

- Azərbaycan ECO-nun cənub zolağında əsas tranzit mərkəzinə çevrilib və Mərkəzi Asiya, Cənubi Qafqaz və Avropanı sürətlə modernizə olunan nəqliyyat-logistika infrastrukturunu vasitəsilə birləşdirir. Ələt limanının inkişafı, dəmir yolu əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi üzrə investisiyalar və Orta dəhlizin strateji integrasiyası Bakını transregional ticarətin vacib dayaqlarından birinə çevirib. Azərbaycanın coğrafi üstünlüyü artıq infraqurata diqqət yetirən, tənzimləyici prosedurların

sadələşdirilməsinə və beynəlxalq koordinasiyaya əsaslanan siyasətlə tamamlanır. Bakı iqtisadi strategiyası, xüsusilə müharibədən sonrakı bərpa vizyonunu və ticarətin asanlaşdırılmasına olan sadıqlığı, milli inkişaf regional integrasiyanı uzlaşdırmağa çalışan digər ECO ölkələri üçün qiymətli nümunədir. Dövlət-özəl tərəfdaşlığı, xüsusi iqtisadi zonaların yaradılması və gömrük sahəsinin rəqəmsallaşdırılması üzrə fokus, orta səviyyəli iqtisadiyyata malik ölkələrin coğrafi mövqeyindən məqsədyönlü islahatlarla necə səmərəli istifadə edə biləcəyini göstərir. Bu model genişləndirilib kontekstualaşdırıldıqda Azərbaycan təcrübəsi ECO məkanında ən yaxşı təcrübələrdən biri ola bilər.

- Pandemiya sonrası yaranmış geoiqtisadi transformasiyalar və davam edən geosiyasi böhranlar fonunda Türkiyə və Azərbaycan iqtisadi alyansı ECO çərçivəsində daha geniş davamlı inkişaf strategiyasının əsasına çevrilə bilərmi?

- Bəli, Türkiyə və Azərbaycan arasındakı iqtisadi alyans ECO daxilində daha geniş davamlı inkişaf strategiyasının daşıyıcı olmaq üçün unikal potensiala malikdir. Pandemiya sonrası dövrə və davam edən geosiyasi qeyri-müəyyənlik şəraitində hər iki ölkə diversifikasiya olunmuş infrastruktur investisiyaları, enerji əməkdaşlığı və rəqəmsal innovasiyalar vasitəsilə dayanıqlılıq nümayiş etdirib. Onların ikitərəfli əməkdaşlığı yalnız ortaq maraqlara əsaslanmır, həm də institusional uyğunluq və uzunmüddətli strateji planlaşdırmaya söykənir. Bu tərəfdaşlıq ECO üçün katalizator rolunu oynaya bilər. Nəqliyyat dəhlizləri, bərpaolunan enerji və gömrük prosedurlarının modernləşdirilməsi kimi sahələrdə birgə liderlik sayəsində Türkiyə və Azərbaycan ECO-nu sadəcə məsləhətləşmə platformasından nəticəyönümlü iqtisadi bloka çevirmək potensialına malikdir. Onların alyansı göstərir ki, etimad və konkret fəaliyyətə əsaslanan regionalizm qlobal qeyri-müəyyənlik şəraitində belə real inkişaf nəticələri verə bilər.